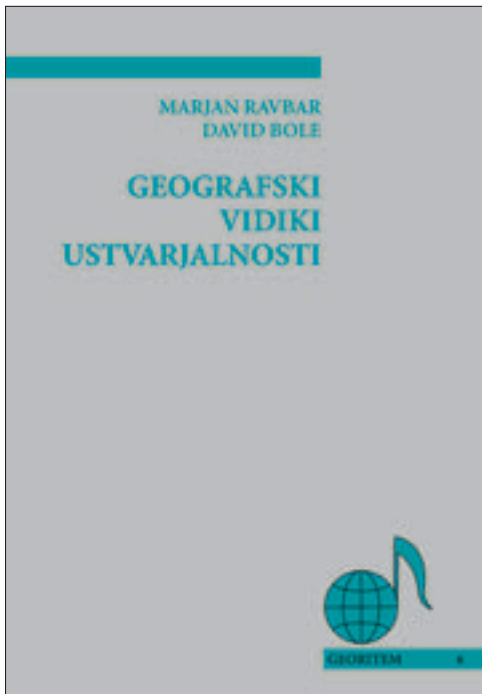

naše celotno razumevanje razvoja raznolikega rečno-denudacijskega površja, zaradi tega odprtega vprašanja (in številnih podatkov, predstavljenih v preglednicah in z grafikoni) pa rezultati znanstvenega raziskovanja, ki so predstavljeni v tej knjigi, niso pomembni le za geomorfologijo, temveč tudi za kmetijsko, gozdarsko, hidrotehnično, planersko in še kakšno drugo stroko.

Blaž Komac

Marjan Ravbar, David Bole
Geografski vidiki ustvarjalnosti
Georitem 6

Ljubljana 2007: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 98 strani, 10 preglednic, 5 grafikonov, 9 zemljevidov, 5 shem

V zadnjih dveh desetletjih ustvarjalnost prepoznavamo kot odločilno razvojno gonilno silo, podlago gospodarske rasti in vzrok pomembnih strukturnih sprememb v družbi. Učinki ustvarjalnosti se ne kažejo le na gospodarskem in socialnem področju, ampak se odražajo tudi v preobrazbi pokrajine in v ravnanju politike. Zato je zelo dobrodošlo delo, ki se pogloblja v njeno pojavnost, njene značilnosti in zakonitosti; v slovenski geografski literaturi smo ga doslej zaman iskali.

Avtorja pričujoče publikacije sta želela raziskati, kdo je nosilec ustvarjalnosti, kaj vpliva nanjo, kakšna je razporeditev človeškega potenciala, od kod razlike med regijami (tako na globalnem kot lokalnem nivoju) – skratka: kakšni so geografski vidiki ustvarjalnosti. Bistvenega pomena je, kako v regiji vzgojiti, pritegniti in ohranjati ustvarjalno populacijo ali kako se čimprej utrditi kot družba znanja. Ustvarjalno okolje oziroma ustvarjalna družba svoje talente izkoristi za nadpovprečen razvoj tehnologije in za sodelovanje, od tega pa je odvisna konkurenčnost regije, ki je v sodobnih globalizacijskih razmerah odločilnega pomena. Regije postajajo vse bolj medsebojno povezane in odvisne; postopno se obliku-

je enotno območje trgovinsko-prometnih tokov in investicijskih dejavnosti, razvijejo se multinacionalna in transnacionalna podjetja.

Prvi del publikacije se ukvarja z metodologijo. Najprej se seznanimo s pojmom globalizacije, z razmerami, ki vodijo vanjo in z njenimi različnimi stopnjami intenzivnosti. Proces je povezan z liberalizacijo svetovne trgovine, s pospešenim razvojem informacijskih in komunikacijskih tehnologij, z globalno dostopnostjo do trga kapitala in s povečano mobilnostjo prebivalstva. Predstavljeni so poglavitni kazalniki globalizacije. Mesta so še vedno nosilci regionalnega razvoja, a ne več samo zaradi svojega geografskega položaja, nadpovprečne infrastrukturne opremljenosti in oskrbnih funkcij, temveč predvsem zaradi izjemno razvitih proizvodnih in organizacijskih oblik in zaradi uspešne simbioze institucionalnih, gospodarskih in človeških potencialov.

Avtorja predstava prvine in značilnosti ustvarjalnega okolja ter razložita, kako se novi pogledi in razvojno načrtovanje razlikujejo od tradicionalnih pogledov. Razlagata pojem »učee se regije/mesta« in odkrivata dejavnike, ki vodijo k njenemu/njegovemu političnemu, družbenemu, kulturnemu in organizacijskemu napredku. Poudarjata pomen inovacij in znanja ter ugotavljata, da je regija/mesto prisiljena/ o v tekmovalnost, saj si v svetu z omejenimi viri le tako lahko utrdi svoj položaj. Navajata lastnosti, na podlagi katerih lahko ocenjujemo uspešnost regij in mest. Ta je odvisna tudi od njihovega povezovanja (t. i. mreženje oziroma grozdenje), katerega cilj je ustvariti konkurenčno regijo v svetovnem merilu.

Posebno podpoglavje, katerega avtor je Janez Nared, se ukvarja s konceptom ustvarjalnega okolja. V okviru tega je poudarjen pomen mrežnega povezovanja, ki temelji na osebnih poznanstvih, vzdrževanju in obnavljanju stikov, medsebojnem informiranju in zaupanju, predvsem pa na identifikaciji skupnih ciljev. Izjemnega pomena so torej tesne komunikacijske vezi, sposobnost in pripravljenost za učenje ter vključenost t. i. podpornih ustanov oziroma dovolj obsežna kritična masa znanstvenikov, izobraževalnih in raziskovalnih ustanov, ki skrbijo za prenos znanja.

Človeški kapital je ena najpomembnejših prvin, ki pogojuje ustvarjalnost. Omogoča učinkovito uvažanje novih tehnologij, določa sposobnost regije za vodenje lastnega tehnološkega razvoja in vpliva na gospodarsko rast, rast dohodkov in konkurenčnost regije. Bistven rezultat je dvig življenjske ravni prebivalstva. Ključni problemi so v neenakomerni razporeditvi človeškega kapitala in neenakih možnostih izobraževanja in zaposlovanja. Tu spoznamo slovenske razmere (gravitacijska območja treh slovenskih univerz, delež vpisanih študentov, doseženo stopnjo izobrazbe, indeks starosti – po občinah) in očno, po kateri je v konkurenčni prednosti osrednja Slovenija.

Človeški kapital je nadgrajen z družbenim kapitalom; upoštevani so dejavniki družbene organiziranosti in norm, odnosi med posamezniki, podjetji in ustanovami, od katerih je odvisno delovanje družbe kot celote. Govorimo o povezujočem družbenem kapitalu, če se povezujejo različne družbene skupine, pa o t. i. mostiščnem družbenem kapitalu. Tega je težko meriti, saj ni na razpolago primernih kazalnikov po občinah. Avtorja sta za te potrebe kot kazalnike uporabila društveno dejavnost po občinah, vlaganje občin na področjih rekreacije in kulture ter dejavnosti neprofitnih organizacij.

Gospodarski razvoj je odvisen od tehnološkega razvoja, ta pa od inovacij oziroma od izboljšav proizvodov, procesov ali storitev, ki so na trgu. Glavno gibalno inovacij je naraščajoča konkurenca. Tu ima ključno vlogo regija s svojimi družbenimi in kulturnimi značilnostmi. Avtorja se posebej posvečata dejavnikom regionalne inovativnosti, samemu regionalnemu inovacijskemu sistemu (tehnološki parki, raziskovalne ustanove) in pomenu velikih in malih podjetij v kapitalsko različno zahtevnih gospodarskih panogah.

Poleg geografskega položaja in družbenogeografskih značilnosti pomeni veliko razvojno oziroma konkurenčno prednost geografsko kopičenje in povezovanje sorodnih podjetij oziroma podjetij iste panoge, kar vodi tudi v veliko zgoščenost specializirane delovne sile. Podjetja se povezujejo na podlagi skupnih ciljev in potreb; pojav imenujemo grozdenje ali mreženje.

Učee se regija se torej oblikuje ob ugodnem spletu prostorskih (lokacija, infrastruktura), gospodarskih (grozdi, industrijski okoliši) in družbenokulturnih razmer (družba, politika).

Surovine, delovna sila in zemljišče postanejo dejavniki drugotnega pomena, odločilna pa sta grozdenje in produkcija znanja. Na eni strani se pojavlja sodelovanje med mesti/regijami, na drugi tekmovalnost.

Vendar je konkurenčnost uravnotežena in ni cilj, ampak sredstvo za krepitev medsebojnega sodelovanja v skrbi za splošen družbeni razvoj, za višjo kakovost ponudbe in nižje stroške oziroma za racionalizacijo delovnega procesa. Rezultat je nenehna selekcija, prilagodljivost in izboljševanje oblik in načinov delovanja.

Avtorja opozarjata, da je glede na neprepoznavnost slovenskega urbanega sistema v evropskih razmerah perspektiva slovenskih mest le v čezmejnem povezovanju. Dejansko se Slovenija zaradi svojega specifičnega geopolitičnega položaja v Združeni Evropi vse bolj vključuje v nadnacionalne tokove.

Drugi del publikacije prinaša povzetke teoretičnih izhodišč, analiz, priporočljivih praktičnih primerov iz raziskave OECD, ki jih avtor poglavja, Peter Repolusk, priporoča kot najbolj kompleksen prikaz zapletene nove problematike. Navaja tudi nekaj primerov dobre prakse, iz katerih naj bi slovenska mesta črpala ideje za preboj. Opisuje metode in našteva dejavnike, ki vplivajo na gospodarsko podobo in konkurenčnost regije. Temeljne značilnosti in pomen učenja in inovativnosti predstavlja na primerih petih sondnih mest oziroma regij: vzhodnonemške Jene, departmaja Vienne iz osrednje Francije, dansko-švedske obmejne regije Øresund, španske Andaluzije in industrijskega območja Kent Thames-side iz jugovzhodne Anglije.

Rezultate empiričnih raziskav sta avtorja strnila v skup političnih priporočil za oblikovanje učečih se mest in regij. Med primeri na območju EU, kjer se je koncept družbe znanja dobro uveljavil, sta predstavila italijansko Furlanijo-Julijsko krajino, katere gospodarstvo temelji na majhnih in srednje velikih podjetjih, avstrijski Gradec, angleški Bristol in nizozemski Leiden. Inovativne regije izkazujejo veliko število patentov na 100.000 prebivalcev, velik družbeni proizvod na prebivalca, močno specializiranost in raznolikost proizvodnje, poleg tega pa veliko mobilnost delovne sile (kroženje vodilnih med podjetji) in imajo jasno vizijo razvoja. Pomembna pokazatelja inovativnih regij sta indeks konkurenčnosti in indeks inovativnosti. Ključ uspeha je v medsebojni komunikaciji in grozdenju, ki pa je izjemno težavna naloga. To se kaže tudi na primeru Mestne občine Ljubljana, ki v tej smeri že deluje, vendar ukrepi še niso usklajeni na vseh nivojih.

Glede na to, da ima Leiden s svojim izgrajenim tehnološkim parkom vse značilnosti učečega se mesta, čigar razvoj je potekal ob idealnem spletu vseh ključnih okoliščin in je pomemben v globalnem merilu, sta avtorja aplicirala primer na slovenski prostor. Kritično sta ocenila novejši razvoj Ljubljane in njenega Tehnološkega parka in opozorila na pomanjkljivosti.

Sklepna poglavja so namenjena analitični predstavitvi stopnje ustvarjalnosti ter njene prostorske razprostranjenosti v Sloveniji. Eden najpomembnejših kazalnikov je izobrazbena sestava prebivalstva. Izvedeni so različni izračuni na nivoju občin; ločeni je pet izobrazbenih ravni. Homogena območja lepo izstopijo na sprememnem zemljevidu. Predstavljeni so tipi ustvarjalnih skupin (tehnološka ustvarjalnost ali inovativnosti, gospodarska ali podjetniška in umetniška ali kulturna ustvarjalnost), opozorjeni smo na problem njihove identifikacije in na pomanjkljivosti razpoložljivih podatkov. Avtorja zanima, kako so razporejene ustvarjalne skupine po državi oziroma kako se razlikujejo lokacijski koeficienti posameznih razvojnih regij. Posebej ugotavlja razlike med urbaniziranimi območji in podežljem znotraj razvojnih regij. Išče razmerje med ustvarjalnimi poklici in vsem aktivnim prebivalstvom ter med številom ustvarjalnih skupin po kraju dela in številom ustvarjalnih skupin po kraju bivanja. Večina analiz kaže zelo neenakomerno razporeditev ustvarjalnih poklicev v Sloveniji, močno zgoščenost v osrednje-slovenski regiji in nadpovprečno stopnjo dnevne delovne migracije proti Ljubljani. Ustvarjalnost je povezana tudi s kakovostjo bivalnih razmer in z rekreacijskimi potenciali, med pomembne kazalnike pa spadata tudi stopnja dodane vrednosti na prebivalca in vrednost investicij na prebivalca. Inventivnost posameznih slovenskih območij je težko merljiva. O inovacijskem potencialu lahko sklepamo na podlagi podatkov o podeljenih patentih, boljši pa so kompleksnejši pokazatelji, kot je indeks inovacije.

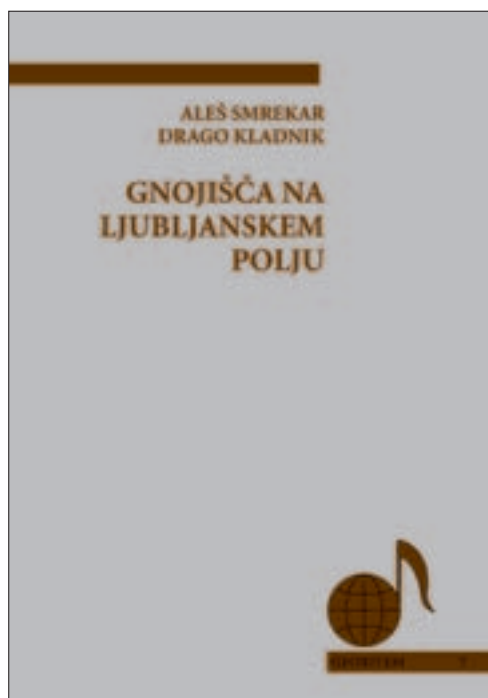
V Sloveniji glede lokacijske privlačnosti Ljubljanska regija sicer močno izstopa, a hkrati po letu 1990 poteka tudi prostorska decentralizacija; v mestnih regijah in vplivnih območjih se kažejo novi zametki zaposlitvenih jeder, za katere je v nasprotju s prej prevladujočo fordistično – količinsko proizvodnjo značilna postfordistična fleksibilna, na kakovosti, konkurenčnosti in znanju temelječa proizvodnja.

Čeprav je publikacija (uredila sta jo Drago Kladnik in Drago Perko) namenjena najprej geografom, posebej študentom, jo toplo priporočamo vsem, ki odločajo o prostorskih in družbenoekonomskih posegih oziroma procesih.

Maja Topole

Aleš Smrekar, Drago Kladnik:
Gnojišča na Ljubljanskem polju
Georitem 7

Ljubljana 2008: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 119 strani, 2 preglednici, 12 zemljevidov, 40 grafikonov, 23 fotografij, ISBN 978-961-254-071-5

Knjiga, ki je rezultat obsežnega terenskega dela, celostno obravnava gnojišča oziroma gnojne objekte na Ljubljanskem polju z vidika njihove potencialne nevarnosti za podtalnico. Slednja je s svojimi bogatimi zalogami izjemno pomemben naravni vir, ki pa je pod pritiskom številnih interesov. Med njimi je tudi kmetijstvo, in sicer zaradi ploskovnega obremenjevanja in zaradi slabega nadzora.

Uvodna poglavja v knjigi obravnavajo preučevano območje in njegove značilnosti, posebej podrobno pa značilnosti podtalnice. Prispevek o odnosu med mestom in kmetijstvom nas uvede v naslednje poglavje, ki celovito obravnava kmetijstvo oziroma kmetijsko pridelavo na vodovarstvenih območjih: socialne in socialnoekonomske značilnosti, posetne razmere, rabo tal, usmerjenost kmetijske pridelave, opremljenost s kmetijsko mehanizacijo, tržnost pridelave in dopolne dejavnosti, bodoče načrte in problematiko nasledstva, okoljsko problematiko in perspektive ekološkega kmetovanja, glavne značilnosti živinoreje ter gnojilno in škroplilno prakso.

Osrednje poglavje obravnava problematiko popisanih gnojnih objektov na celotnem vodovarstvenem območju po veljavnem Odloku o varstvu virov pitne vode (UL SRS 13/1988), ki meri nekaj več